

BEKTAŞÎLERİN DÜNYASINDA BİR GEZİNTİ

Bektaşîlik, hiç şüphesiz Türkleşmiş Müslümanlığın bir nişanesi. Bununla birlikte kendine ait bir literatürü, geleneği, göreneği, oldukça zengin bir kültürel altyapısı var. Bektaşî tekkeleri gezildiğinde, önde gelen Bektaşî babalarıyla tanışıldığında, insanlar bu dünyanın zenginliğine daha yakından şahitlik etme fırsatı yakalayacaktır.

PROF. DR. MEHMET DEMİRCİ

1993 Mayısında Kayseri'de Erciyes Üniversitesi'nin düzenlediği Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu'na katıldım. Onun devamında bizlere birkaç çevre il ve ilçeyi gezdirdiler. Ziyaret yerlerimizden birisi de Hacı Bektaş-ı Veli Külliyesi idi. Tarih kokan, ruh kokan, maneviyat kokan bir güzel mekân... Bir ara çevreyi dolaştım, bahçede ihtiyar, esrarengiz görünümlü bir dut ağacı

dikkatimi çekti. Kalın gövdesinde, yaşlı, güngörmüş bir insan yüzü gibi asırların izi okunuyor. Oradaki bir görevliye sordum: "Nedir bu ağaç, bir özelliği var mıdır?" dedim. Adam heyecanlandı, gözlerinin içi güldü, şöyle cevap verdi: "Bu ağaç, Horasan'dan Ahmed Yesevî ocağından fırlatılan ucu yanmış sopadır. Gelip buraya düşmüş, sonra yeşermiştir. Bu işareti bulan Hacı Bektâş da burada yerleşmiş, tekkesini kurmuştur. Bu ağaç o gün bu gündür

yaşamaktadır."

Hemen o meşhur menkıbeyi hatırladım: Hani Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş'ı Anadolu'da görevlendirmişti de, orada bulunan erenlerden biri, ortada yanmakta olan ateşten bir odun (köseği) alıp Rum ülkesine, yani Anadolu'ya doğru fırlatmıştı, o odun bir dut ağacı dalydı, Suluca Karahöyük'e, sonradan Hacı Bektaş tekkesi olacak yere düşmüştü. *Vilâyetnâme* şöyle der: "O ağaç hala durur, yukarı ucu yanıktır."

Demek bu ağaç o ağaçtı. Anlatılanlar menkıbe de olsa, heyecanlanmamak mümkün değildi. Eskiden bunun bilgisine sahiptim (ilme'l-yakîn), şimdi bizzat görünce duygulandım (ayne'l-yakîn). Menkıbe, destan, masal deyip geçmemek gerekir. Bunların kökleri tarihe dayanır ve ilhamını oradan alırlar. Tarihçiler Hacı Bektaş'ın Ahmet Yesevî'den çok sonra yaşadığını söyleye dursun, halkın genel kabulü böyledir.

KUZEY MAKEDONYA'DA TEKKELER HÂLÂ AÇIK!

Menkıbelerin dünyasından günümüze dönersek, 2016 yılında Ohri'de bir sempozyuma katıldım. Bu arada Makedonya'nın çeşitli tekkelerini gezdik. Dönüşte şunları yazmışım:

Makedonya'nın Kırçova kasabası 35 bin nüfusa sahip, bunun yarıya yakını Müslüman. Kırçova'ya akşama doğru vardık. Önce Hıdır Baba Bektaşî tekkesine uğradık. Burası üç katlı yeni bir bina. Dışarıdan bakınca çatının üstünde yuvarlak Bektaşî tacı dikkati çekiyor. Mimari olarak hoş bir uygulama.

Şeyh Eyüp Baba, başında Bektaşî tacı, beyazlaşmış gayet gür bıyık ve sakalı, boynunda Teslim Taşıyla heybetli ve karizmatik bir görünüme sahip. Uzun uzun kurucu şeyh Hıdır Babâ'nın menkıbesini anlattı.

Ne kadar müntesipleri olduğunu sordum, 5-6 tane dedi. Bir ara bir salona girdim, kenarlara yer minderleri postlar döşenmiş çok geniş bir mekan (meydan) dikkatimi çekti. Eyüp Babâ'ya buranın nasıl kullanıldığını sordum; her hafta 90-100 kişinin burada toplandığını söyledi. Bunlar muhip, yani buraya ilgi duyanlar imiş. Anladığıma göre intisaplı derviş sayısı az ise de muhipler çokmuş.

Günümüz Kuzey Makedonya'sında tekkeler açık ve çoğu bakımlı. Bunlar arasında Bektaşî tekkeleri de dikkati çeker.

BALKANLAR'DA GAZİ-DERVİŞ NÜFUZU...

Balkanlara gelmişken tayy-i zamanla, tarihte ve günümüzde önemli bir yere sahip Sarı Saltık'a bir selâm verelim. Bu gazi-dervişin menkıbelerini *Saltukname* adlı eseden öğreniyoruz. Balkanlardaki veli tiplerinin medfun bulunduğu türbe ve makamların pek çoğu "Bektaşî" olarak bilinir. Sarı Saltık da bunlardandır.

MEHMET Demirci ve Hıdır Baba Tekkesi Şeyhi Eyüp Baba.

5 MÜNTESİP 100 MUHİPLİ BEKTAŞÎ TEKKESİ...

MAKEDONYA'NIN Kırçova kasabası 35 bin nüfusa sahip, bunun yarıya yakını Müslüman. Hıdır Baba Bektaşî Tekkesi, şehrin manevi kapılarında. Tekkenin 5-6 müntesibi fakat 90-100 kişiden fazla muhibi var. Kuzey Makedonya'da dikkat çeken tekkelerin hâlâ açık ve bakımlı olmasıdır.

İslâm tarikatleri arasında Bektaşîlik'in Balkanlar'daki nüfuzu ve etkisi bilinen bir gerçektir.

İBNÜ'S-SERRAC EN ESKİ KAYNAK...

Bu meyanda Sarı Saltık'ın Bektaşî olmadığını ileri sürenler de vardır. Sarı Saltık'la ilgili olarak, pek çok benzerinde olduğu gibi, tarihle menkıbe ve efsane arasında büyük farklılık bulunabilir. Sarı Saltık menkıbeleri zamanla Bektaşî velâyetnâmelerine karışmıştır. Tayyip Okiç'e (1902-1977) göre Sarı Saltık'ın Bektaşîlik ile hiçbir ilgisi olmadığı halde, vefatından hayli sene sonra kurulan bu tarikatın menâkıbnâme ve velâyetnâmelerinde bir Bektaşî velisi gibi telâkki olunmaktadır.

İbnü's-Serrac (v. 1346) Fırat Havzası'nda yaşamış; Birecik, Besni ve Kâhta'da kadılık yapmış; Halep, Lazkiye, Suruç gibi şehirlerde bulunmuştur. Onun *Tuffâhu'l-Ervâh* ve *Miftâhu'l-İrbâh* adlı kitabı yayımlandı. Bu kitap şimdilik Sarı Saltık hakkında

bilgi veren en eski kaynak durumundadır. Eserin yazılış tarihi 1315'tir. Bu, dönem süfîleriyle ilgili ilk elden bilgiler veren müellif Sarı Saltık ve halifeleri Behramşah Haydarî, Barak Baba ve Baba Maristânî hakkında bizzat kendi gözlemlediği mâlûmâtı aktarmaktadır.

SARI SALTİK BİR M. HAYRANÎ MÜRİDİDİR

İbnü's-Serrac, "Şeyh Saltık, evliyânın büyüklerinden, tarikat önderlerinden ve seçkinlerden olup, pek çok kerâmetleri, açık burhanları, muazzam halleri, sayısız ve her zaman geçerli güzel menkıbeleri vardır" diyerek onun tasavvufa intisâbıyla ilgili bilgi verir.

Sarı Saltık'ın Mahmud-ı Hayrânî (v. 1268) ile alakası bilinmektedir. Bu kitaptan Mahmud Hayrânî'nin Ümm-i Abide'ye giderek Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin türbesinde o günkü Rifâî postnişininden el alıp, Akşehir'e dönünce Rifâî geleneğine göre faaliyete devam ettiğini öğreniyoruz. »

Sarı Saltık da Şeyh Mahmud'dan nasibini almış, Rifâî tarikatı geleneğine bağlı olarak zamânının seçkinlerinden birisi olarak gayrimüslimlerin içinde faaliyet göstermiştir. Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli'nin gelişi ve Rum erenleri ile Sarı Saltık'ın ona tâbi oluşu ise bundan sonraki bir gelişmedir. İbnü's-Serrâc, Sarı Saltık müridlerinden Behram Şah Hayderi ile 1305 yılında Besni'de görüşüğünü yazar. Sarı Saltık'ın vefat târihi hakkında şimdiye kadar net bir bilgi yoktu. İbnü's-Serrâc onun yaklaşık 70 yaşında 1297-1298 senesi civarında vefat ettiğini, bu târihten on sekiz sene sonra 1315'te kitabını yazdığını söyler.

İZMİR'DE BEKTAŞİLİK YAYGIN VE ETKİLİYDİ

Ömrümün son yıllarında "İzmir'de Tasavvuf Kültürü" ile uğraştım ve aynı adla bir kitabım çıktı. Haliyle İzmir'de Bektaşilik hakkında da yazdım. Bu konuda vereceğim bilgilerin çoğu son 200 yıla ait yazılı malzemeden benim ulaşabildiklerime dayanır. Buna göre İzmir'de Bektaşilik'in yaygın ve etkili olduğu görülüyor.

Kaynaklarda Şemsi Baba adlı iki Bektaşî büyüğü hakkında bilgi vardır. Birincisi Yusuf Şemseddin Baba olup postnişin olduğu dergâ-

SARI SALTİK RIFÂÎ TARİKATI GELENEĞİNE BAĞLI BİRİ OLARAK GAYRİMÜSLİMLERİN İÇİNDE FAALİYET GÖSTERMİŞTİR

hın vakfiyesinden anlaşıldığına göre Mora Eğriboz'a bağlı İstefe nâhiyesi muhâcirlerindedir. 1796-1885 târihleri arasında yaşadı. Kâtiboğlu civarındaki Karadutlu Bektaşî Tekkesi postnişini idi. Aynı zamanda devlet memuru olup Rûsûmat başkâtipliğine kadar yükselmişti.

SIKI BİR ŞEKİLDE GIZLENEN TEKKE!

Karadutlu Bektaşî dergâhından geriye bugün bir hazire kalmıştır. Eşrefpaşadan Bozyaka'ya giden yolun üzerinde Yağhaneler bölümündedir. 1910-1920 yıllarında dergâhın yüksek duvarlarla çevrili avlu içinde bir binası vardı. Tekkenin geniş bahçesi ve bağları bulunmaktaydı ki bugünkü

Yeşilyurt semtinin kuzey yamaçlarına kadar uzanırdı.

Bu tekke ve şeyhlerinden biri hakkında şu hâtıra kırıntlarına rastlıyoruz: Bozyakada yakınımızda Bektaşî tekkesi vardı. Tekke binâları bir avlu içinde ve avlu yüksek duvarlarla çevrilmişti. Tekkenin demir kapısı ve tekke binâsındaki pencere kanatları dâimâ kapalı dururdu. Kadın ve erkeklerin birlikte âyin yaptıkları söylenirdi. Fakat hiçbir zaman kadına rastlamadım. Bu binâda sıkı bir gizlilik olduğundan ben de girmedim. Bu binâlar şimdi tamâmen yıkılmıştır.

PEK BİR İRİCE ŞEYH HASAN BABA

Tekkenin geniş bahçeleri, zeytinlikleri ve bağları vardı. Tekkenin Kara Fatma Dağı yolu üzerinde de ikinci bir kapısı vardı. Bağ ve bahçelere giriş çıkış bu kapıdan yapılırdı. Bahçıvanları ve adamları ile (o günkü şeyh) Hasan Baba bir saltanat sâhibi idi. Bir noktada Hasan Baba'nın bağı ile babamın komşuluğu vardı.

Hasan Baba iri vücutlu bir adamdı. Dâimâ beyaz entârî ve üzerine siyah cübbe giyer, başındaki külâha yünden beyaz kaim sarık sarardı. Beline geniş şal kuşak ve kuşak üzerine 15 santim kadar genişlikte sert

DEDEGÂNLAR ÜCRA YERLERE EL KOYDU!

TÜRK mimar ve mimarlık tarihi araştırmacısı Ekrem Hakkı Ayverdi, Sarı Saltık'la alakalı şöyle konuşuyor: "Yazılış Saltık Bay'ın tarihinden 300 sene sonra olan Evliya Seyahatnâmesi, onun Bektaşî olduğunu söyler. Tabii bu ancak 300 sene sonraki vaziyeti gösterebilir. 16. asırda Balım Dede'nin işe katılmasından sonraki Bektaşî Dedeğân kolu, bütün bu mezar veya ücra yerlerdeki türbelere (olduğu gibi) mânen, maddeten el koymuş, kendi damgalarını vurmuştur. Bunun misalleri çoktur."

deriden bir kemer takar ve kemerin ortasında yumurta büyüklüğünde beyaz bir taş bulunurdu, parmağında yeşil taşlı bir yüzük, sol kulağına kalın gümüş bir çubuktan dolanbaç şeklinde kıvrılmış, omuzlarının yakınına kadar sallanan bir küpe takardı. Kendisi bekârdı ve Arnavut idi.

BABA EFENDİ'YE HEDİYELER GELİRDİ

Bahçesinde ulu ağaçlar arasında büyük bir havuz yanında eşekle çevrilen dolaplı bostan kuyusu vardı. Eşek boynunda çingrakla dolap çevresinde döner, çıkan su havuza akardı. Havuzun bir kenarında üstü kiremitli çatı ile kaplı ve etrafında sedirleri bulunan bir oturma yeri vardı. Bu çatı ulu bir ağaca dayanıyordu. Ağaçta yüksekçe bir dolap yerleştirilmişti. Çingırak sesleri yaprak hışırtıları arasında Hasan Baba dâimâ ayakta dolaşır ve ara sıra dolabı açar içindeki büyük şişeden bardağını doldurur ve içerdi. Ne içtiğini bilemem.

Ben ara sıra ziyaretine giderdim. Kendisi okuma yazma bilmediğinden bazen gelen mektuplarını bana okuturdu. Mektuplarda şu kadar koyun gönderildiği veya bu kadar altın gönderildiği bildirilir ve ellerinden öpüldüğü yazılı olurdu. Demek Baba Efendi'ye bol bol hediyeler gelirdi. Komşumuz Baba Efendi bazen bize de kahve içmeye gelirdi. Senenin belli günlerinde Arnavutlar ile büyük tepşiler içinde bize de helvalar ve aşureler gönderirdi.

AYDINOĞLU CÜNEYD BEY'DEN BİR HATIRA

İzmirli ve bu şehirde Bektaşî tekkesi postnişini olan öteki Şemsi Baba 1892'de vefat etmiştir. Bir nefesine âit ilk ve son kıt'alar şöyledir:

*Derdimizdir bizim Muhammed Ali
Zeynelabâdan'dır bunların hâli
Hasan Hüseyin'e demişiz belâ
İman olsun kardeş gûman olmasın
Şemsi Baba kemter bir ednâ kuldur
Kırklar meclisinde bir gonca güldür
Rûz u şeb yârânı ağılatma güldür
İman olsun kardeş gûman olmasın*

Bektaşîlerin önceleri Edhemî tekkesi olarak zikredilen, Yusuf Dede tekkesi diye bir mekâna sâhip oldukları ve burasının Aydınoğlu Cüneyt Bey'in yapısı olduğu şeklinde

ARNAVUTLUK'TAKİ Mustafa Baba Dolma Tekkesi'nden bir duvar süslemesi detayı.

"BURAYA KADAR GELECEĞİNE HACCA GİTSENE"

İZMİR Bektaşîlerinden Ruhi Beybaba nüktedan bir kimseydi. İzmir Karataş semtinde evini yaptırırken birisi kendisine takılır: "Canım efendim buraya bu kadar para sarf edeceğine hacca gitsene."

der. Şu cevâbi verir: "Hacerülesved'e yüz sürmemize parasızlık mâni oluyor; ancak karataş üzerinde bir beyt-i şerif yaptırabiliyoruz." Malûm, o devirde hacca gitmek daha masraflı ve meşakkatli idi.

bir bilgi vardır.

Ruhi Beybaba, ismi İzmir kültür hayatında etkili olan, sohbetinden haz duyulan ve hoşmeşreb bir Bektaşî şeyhidir. 1828-1900 yılları arasında yaşadı. Medrese tahsilinden sonra çeşitli vilâyetlerde kadılık yaptı. Siyâsi bir sebeple İzmir'e sürüldü. Burada avukatlık yaptı. 1886'da İstanbul'a gidip Rumelihisarı'nda Nâfi Babâdan icâzetle İzmir'e döndü. Karataş mahallesinde bir Bektaşî tekkesi, yaptırdı. Vefâtına kadar burada irşad görevini sürdürdü. Daha önce Karadutlu Bektaşî tekkesinin mütevelliliğini yaptığı da anlaşılıyor.

Bu sevilen zatın vefâtıyla ilgili Şâir Eşref'in mersiyesinden birkaç beyit şöyledir:

*Bende-i âl-i abâ yani bizim Rûhi
Baba
Eyledi mülk-i fenâdan
bezm-i ukbâya sefer
Meyve-i bâğ-ı zerâfetti vücûd-ı ekmeli
Âlem-i irfan serâpa etse
şâyandır keder
Merd-i meydân-ı tarikatı,
muhibb-i Ehl-i beyt
Sohbeti ehl-i dile olmuş idi
şehd ü şeker
İzmir'in entelektüellerinden*

Hakkı Bey, Tevfik Nevzat, Şâir Eşref, Doktor Ethem, Şükrü Osman Beyler, Ruhi, Baba'nın mânevî evlâtlarından idi. Zamanın İzmir basınında bir şekilde ismi geçen başka Bektaşî ileri gelenlerinden birkaçı şunlardır: Ahmed Behçet Efendi (1859-1915), Haydar Baba (1859-1919), Ali Ulvi Baba (1864- 1919).

BEZMÎ NUSRET, TEKKEYE MENSUPTU

İzmir'in tanınmış gazetecilerinden Zeynel Besim Sun (1892-1959) Bektaşî bir âilenin çocuğu olup ismini Şemsi Baba vermiştir. İzmirli bir yazar olan Bezmi Nusret Kaygusuz (1890-1961) Girit/Kandiye Kaygusuz Bektaşî tekkesine mensup bir âiledendir.

Bezmi Nusret Kaygusuz, devrinin politik faaliyetleri içinde bulunmuş, ikbal ve idbar arasında gidip gelmiştir. Bir Roman Gibi ismiyle yayımlanan hâtırat kitabında konumuzla ilgili şunları görüyoruz; bir ara hastalanır ve tamâmen okumaya yönelir.

Bezmi Nusret, kendi tasavvufî çizgisıyla ilgili malûmat verir: "Ben bu tetkikatta bulunurken zihnim hep tasavvufa kayıyordu. Tasavvuf, »

Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984)

BEKTAŞİLER YAKUP KADRI'YE ÇOK KIZDI!

BEZMİ Nusret Kaygusuz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun kaleme aldığı Bektâşileri rencide eden sansasyonel *Nur Baba* romanı için bir reddiye yazmıştır. Kaygusuz, o günleri şu sözlerle anlatır: "O sırada Yakup Kadri Bey'in *Nur Baba* isminde bir romanı intişar etti. İzmir ve havâlisindeki Bektâşiler, bu eserden şiddetle müteessir oldular. Cevap verilmesi için bana birçokları müracaat etti."

NUR Baba türbesi, Üsküdar'ın Kısıklı mahallesinde bulunuyor.

yalnızlıkta ve karanlıkta kalan, istinat ve teselliye muhtac olan zayıf ve hasta ruhlar için müessir bir devâdır. Dayımın oğlu rahmetli Ahmet Şakir Efendi Bektâşiliğe sülûkümü kolaylaştırdı. Esâsen vâlide cihetinden bu tarikatle alâkam vardı. Büyük annem Zülfüyar Hanım Giri'teki Kaygusuz tekkесinin mürtevelliyesi idi. Bir gece Ali Rıza Babâdan nasip aldım. Bektâşi sırrını da öğrenmiş oldum."

"ERKÂN VE MERÂSİM SONRADAN KATILMADIR"

Bakalım Bektâşi sırrı denen neymiş: "Senelerce herkesten saklanan bu sır Câfer Sâdik mezhebinin esas tutulmasından ibârettir. Bektâşilik, bünyesi itibâriyle ictimai ve felsefi bir meslektir. Aslında tekke, dervişlik, niyaz ve tecerrüd yoktur. Erkân ve merâsim sonradan katılmadır. Bu tarikat, şark farmasonluğudur. Arap dininin Türkleştirilmiş şekli, Orta Asya'dan Küçük Asya'ya hulûl eden Türk tasavvufudur." Yazarın bu son görüşleri tartışmaya açıktır.

Bezmi Nusret, Bektâşileri rencide eden *Nur Baba* romanı için bir reddiye yazmıştır: "O sırada Yakup Kadri Bey'in "*Nur Baba*" isminde bir romanı intişar etti. İzmir ve havâlisindeki Bektâşiler, bu eserden şiddetle müteessir oldular. Cevap verilmesi

BU TARİKAT, ARAP DİNİNİN TÜRKLEŞTİRİLMİŞ ŞEKLİ, ORTA ASYA'DAN KÜÇÜK ASYA'YA HULÛL EDEN TÜRK TASAVVUFUDUR

için bana birçokları müracaat etti. Epeyce nazlandım. Olmadı. Ali Rıza Baba Kasabâdan gönderdiği müessir mektupla beni harekete getirdi. 12 Temmuz 338 (1922)'de "*Nur Baba Masalı*" adlı bir risâle yazdım.

İhvandan eski Sihhye Baş Kâtibi Hasan Bey bunu Âhenk matbaasında bastırdı. 19 Temmuz 338'de "*Şark*" gazetesinde koca bir medhiye çıktı. Gazetenin sâhibi Hâlil Zeki Bey de Bektâşi imiş. Birkaç gün içinde kitapçılarda bir nüsha bile kalmadı."

CANLI BİR BEKTAŞİ KAMUOYU VARDI

Bu ifâdelerden anlaşıldığına göre o yıllarda İzmir ve çevresinde canlı bir entelektüel Bektâşi kamuoyu bulunmaktadı. Bezmi Nusret, yazdığı "*Nur Baba Masalı*" risâlesinin Fuat

Köprülü tarafından eleştirildiğine de işâret eder:

"Darülfünun "*Türk Edebiyatı Târihi*" müderrisi Köprülüzâde Fuat Bey, *İkdam* gazetesinde bizim "*Nur Baba Masalı*"nın tenkidini yaptı. Bu yazıda, garp efkâr ve telâkkiyatına yabancı olmadığımı yapılan tahlil ve tenkidlerle pek iyi gösteren risâle, muharririn Bektâşilik'i müdâfâa etmekten başka bir şey düşünmediği, Hacı Bektaş Veli'nin târihi şahsiyeti hakkındaki izâhâtın tenkid ve tashîhe şâyan bulunduğu zikredilmektedir. Fuat Beyin bu mütalâası isâbetsizdir. Târihi tetkikat, o küçük risâleye giremezdi. Nitekim makalesinde de yer bulmamıştır. Esasen mevzû o değildi. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Osmanlı Devleti'nden evvel yaşadığını ve Osman oğullarından hiçbirisi ile görüşmemiş olduğunu biz de Âşık Paşazâde Târihi'nde okumuş bulunuyorduk. Fakat bu, tetkiki uzun zamana ve yorulmayan bir çalışmaya mütevakkıf, ayrı bir konudur. Onu Fuat Bey gibi salâhiyet ve kemal sâhibi zevâta bırakmağı muvâfık görmüştük."

Orta yaşın üstündekiler hatırlar; televizyon yokken radyolarımızda bir program vardı: "*Ses ve Saz Dünya-mızdan*." Jenerik melodisi meraklıların hemen dikkatini çekerd. 1961'den itibaren İzmir Radyosunda hazırlandı »

TASAVVUF İNANCINDA “AŞK” ÇOK DEĞER TAŞIR. BEKTÂŞÎ ÖĞRETİSİNDE, AMAÇLANAN, “BİLMEK” DEĞİL “OLMAK”TIR. AŞK VE ÂŞIKLIK DA, BİLİNECEK BİR ŞEY DEĞİLDİR. “OLUNACAK BİR HAL” DİR

ve sunuldu. Bu seviyeli ve kaliteli programı Ali Rıza Avni hazırlardı. Tam 37 yıl devam etti. Bu program 25. yılında, sürekliliği dolayısıyla Guinness rekorlar kitabına geçti. A. Rıza Avni çok zengin olan arşivindeki eserleri, doyurucu açıklamalarla dinleyicilere sunmuştur.

BEKTÂŞÎ GÜZELLİĞİ, MEVLEVÎ HOŞGÖRÜSÜ

Ali Rıza Avni (1931-1995) Bektaşî'dir. Yaşar Aksoy'un ifadesiyle: “O Bektaşî güzelliğine, Mevlevî hoşgörüsüne, İzmirli duyarlığına ve insânî rûha sâhip bir güzel insandı.” Ali Rıza Avni iyi bir Bektaşî idi, alçak gönüllüydü. Kültürü, gelmiş geçmiş, mûsikîsi, tekke adetleri ve folkloru ile Bektaşîliği kabullenmiş, öğrenmiş ve hazmedip uygulamıştı. Mûsikîye ortaokulda başladı. Refik Fersan, Münir Nureddin Selçuk, Yesari Asım Ersoy, Hayri Yenigün, Fehmi Tokay gibi ustalarla meşk etti. Klasik mûsikî ve müzikolojiye merak sardı, bu konularda ciddi çalışmalar yaptı. Mûsikîmizi en iyi bilenlerden idi. 1964'te İzmir Radyosuna girdi, 1981'de oradan emekli oldu. TRT danışma ve repertuar kurullarında üyelik yaptı. Ege Ü. Devlet Türk Mûsikîsi Konservatuarı'nda öğretim görevlisi olarak çalıştı.

EGE'DE YAŞAMIŞ SON DEDEBABALARDAN

Ege'de yaşamış son Bektaşî Dedebaba'larından biri de Bedri Noyandır (1912-1997). A. Rıza Avni onun muhibbi ve yakınıydı, bâzı şiirlerini besteledi. “Dört kapı kırk makam”dan söz eden şu şiirine Ace-maşıran makamında bestesi vardır:

Bedri Noyan, aslen Samsunludur. Babasının görevi dolayısıyla bulunduğu Serez'de 1912'de doğdu. Ortaokul ve liseyi Samsun'da okudu. 1937 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. KBB ihtisası yaptı. 1946 yılında Türkiye'nin ikinci KBB doçenti oldu. 1951'de üniversiteden ayrılarak Aydın ve İzmir'de Serbest KBB Hekimi olarak çalıştı. Birçok sosyal dernekte görev aldı.

Bahçesinde çiçekler yetiştirdi.

Bedri Noyan kültürlü bir âile ortamında yetişti. Küçük yaştan beri edebiyat ve şiire ilgi duydu. Türk tasavvuf büyüklerinin divanlarını okudu. Yunus Emre, Hatâyî, Kaygusuz Abdal'ın şiirlerine nazîre yazdı.

Hasan Ragıp Baba'dan uzun süre mânevî eğitim aldı. 1958'de ikrar vererek Bektaşîliğe intisap etti. Birikimi ve gösterdiği başarı sonucu, dereceleri çabuk aşta, halîfelîğe yükseldi.

Dr. Bedri Noyan, 21 Mart 1960'da Alevî Bektaşî toplumu tarafından Dede-baba seçilerek pir postuna oturdu. Dede-babalık, Bektaşî toplumu içinde en yüksek mevkidir. 1997'de Hakk'a yürüyene kadar bu görevini sürdürdü.

İNSAN ÂŞIK OLMADAN, AŞKI ANLAYAMAZ

Bektâşî kültürüyle ilgili birçok kitap yazdı, değerli divanlar neşretti. 9 ciltlik *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik* kitabı vardır. Manzum Türkçe Kur'an'ı hazırladı. Şiir, müzik, resim ve özellikle de hat ve ebru sanatı ile yakından ilgilendi.

Tasavvuf inancında “aşk” çok değer taşır. Bektaşî öğretisinde, amaçlanan, “bilmek” değil “olmak”-

tir. Aşk ve âşıklık da, bilinecek bir şey değildir. “*Olunacak bir hal*”dir. Bedri Noyan bunu şöyle anlatmış: “*İnsan âşık olmadan, aşkı anlayamaz. Otomobil kullanan bir kimseyi kaldırımdan seyretmekle, şoförlük öğrenilmez. Kapıyı açıp, işin başına geçmek, içine girmek lazımdır*”.

“ENELHAK” YERİNE “ENEL'AŞK” DİYENLER

Bedri Noyan, Bektaşîlik ve Alevîliği “*Türklerin Ehl-i beyte ve on iki imama yönelik sevgi temelli İslâmî yorumu*” diye tarif eder. Bu gelenekte ilâhî sevgi, aşk ve cezbe önemlidir.

Hallac-ı Mansur'un meşhur sözü “*enelhak*” yerine “*enelâşk*” ifâdesini öne çıkardı. Ben aşkı demek olan bu sözün yansıması da “*istemek*” değil “*vermek*”tir.

Ona göre, “*Hak-Muhammed-Ali*” üçlemesinin Hristiyanlık'taki teslile ilgisi yoktur. Hak'la kastedilen ulûhiyettir. Muhammed'le nübüvvet, Ali ile velâyet kastedilir. Bedri Noyan, belgeler ışığında Bektaşî erkânına dâir bilgiler verdi. Erkân bu tarikatın yolu, yöntemi ve âdâbı demektir. Doğum, nikâh, sünnet, ölüm dolayısıyla icra edilen erkân konusunda doğru açıklamalar yaptı.

Eserler: 1-*Enelâşk*, tasavvufi >>

MANZUM TÜRKÇE KUR'AN'I HAZIRLADI

DR. BEDRİ Noyan, 21 Mart 1960'da Alevî Bektaşî toplumu tarafından Dede-baba seçilerek pir postuna oturdu. Dede-babalık, Bektaşî toplumu içinde en yüksek mevkidir. 1997'de Hakk'a yürüyene kadar bu görevini sürdürdü. Manzum Türkçe Kur'an'ı hazırladı. Bektaşî kültürüyle ilgili birçok kitap yazdı, değerli divanlar neşretti. 9 ciltlik *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik* kitabı vardır. Manzum Türkçe Kur'an'ı hazırladı. Şiir, müzik, resim ve özellikle de hat ve ebru sanatı ile yakından ilgilendi.

Bektâşî
Dede-babası
Dr. Bedri Noyan

şiiirleri ve nefesleri. 2-*Aşk Risalesi*: Bektâşi geleneğindeki sevgi ve aşkı açıklar. 3-*Bektâşilik-Alevîlik Nedir?* Hacı Bektaş ve başka büyükler tanıtılır. 4-*Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevîlik*: Yarım asırlık çabanın ürünü, dokuz ciltlik ansiklopedik eser. 5-*Manzum Türkçe Kur'an*.

Yayına hazırladığı kitaplar: 6-*Demirbaba Vilâyetnamesi*. 7-*M. Ali Dede Baba Divanı*, 8-*Velî Baba Menakıbnamesi*. 9-*Hacı Bektaş-ı Velî Manzum Vilâyetnamesi*. 10-*Garib-nâme*.

Ayrıca çeşitli dergilerde Bektâşilikle ilgili makaleleri çıktı.

GİRİTLİLERİN İNANÇLARI DA GÖÇ ETTİ

Girit göçmenlerinden bir âilenin çocuğu olan Adil Demir 1934 Bornova doğumlu. Kaportacılıkla işe başlar, çok sıkıntı çeker, sonunda başarılı bir iş adamı olur. Gözü pek, girişimci, cesur, samimi, halkın nabzını iyi tutan genç bir iş adamı iken siyasetle de ilgilenir. 1973 ve 1977'de İzmir milletvekili seçilir. Parti ayrımı yapmaksızın Ankara'ya yolu düşen her İzmirli'ye ilgi gösterir. 12 Eylül 1980 darbesiyle siyasi hayatı son bulur.

Giritliler Anadolu'ya gelirken inançlarını, geleneklerini ve göreneklerini de birlikte getirirler. Adil Demir'in anne ve babası Bektâşi Kâzım Baba'nın dervishi idiler. Ziyârete, kurbana birlikte giderlerdi. Kâzım Baba'nın vefâtından sonra Eşref Paşa dergâhına Kâzım Baba'nın oğlu, İkiçeşmelik'e de yeğeni Mustafa şeyh oldu.

"ELİNE, BELİNE, DİLİNE SÂHIP OL"

Adil Demir, bütün bunları 19 yaşlarında öğrendi. Annesinin yakın tanıdığı olan İkiçeşmelik Bektâşi Babasının kızıyla evlendi. Bektâşi Babası'na damat olan Adil Demir ikrar verdi. "*Gelme gelme, gitme gitme, gelenin başı, gidenin canı, ikrardan dönenin yüzü kara olsun.*" hitabını dinledi, Bektâşiliği tanıdı ve benimsedi. Aslında kendisi "*kabadayı*" kültürü içinde yetişmişti, ama rûhunun mistik bir yönü de vardı. O yüzden kimseye zarar vermedi. "*Eline, beline, diline sâhip ol*" düsturuyla büyütülmüştü.

Adil Demir'in ifâdesine göre, kayınpeder Mustafa Baba kendisine

MEVLEVİLİK'TEN BEKTAŞİLİĞE...

NEYZEN Tefvik, tahsil için girdiği medreseden uzaklaştırılır. Mevlevihânelerde de tutunamaz. Öte yandan İzmir Mevlevihânesi'nde gördüğü mânevî atmosferi de özlüyordu. Bu hasretini gidermek için Sütlüce'deki Bektâşi tekkesi uygun bir yerdir. Burada Şeyh Münir Baba'dan nasip alır.

Nesimî'den, Seyrânî'den, Yunus'tan nefesler okur ve açıklamasını yapar. Böylece onu başka bir dünyaya götürür. Ona tasavvuf edebiyâtının derinliği ve güzelliğini tanıtır:

NEYZEN TEVFIK BEKTAŞİ DERGÂHINDA

Neyzen Tefvik (1879-1953) 19 yaşına kadar, dört yıl İzmir Mevlevihânesi'nde Mevlevî terbiyesi ile yetişti. Medrese öğrenimi için İstanbul'a gittiğinde Yenikapı, Galata ve Bahâriye Mevlevihânelerine devam etti. Ancak, kurallara uymadığı için oralarda tutunamadı. O bir yerde karar kılabilcek sebat ve mizâca sâhip değildi, serâzat bir yapıya sâhipti.

Yolu bir ara İstanbul Sütlüce Bektâşi Tekkesi'ne düşer. Ancak gördüğü sıcak ilgi ve Bektâşi geleneklerini beğenmesi bu tekkeye sık sık uğramasına vesile olur.

Tahsil için girdiği medreseden uzaklaştırılmıştır. Mevlevihânelerde tutunamamıştır. İzmir Mevlevihânesi'nde gördüğü mânevî atmosferi de özlemektedir. Bu özlemini gidermek için Sütlüce Bektâşi Tekkesi uygun bir yerdir. Tekkenin şeyhi Münir Babadan nasip alır.

Sütlüce Dergâhı, Karaağaç

Bektâşi Tekkesi, Münir Baba Tekkesi diye de anılır. Hâlic'in karşı kıyısında Sütlüce'de Karaağaç Caddesi üzerinde bulunan tekke III. Mustafa zamanında yapıldı. Neyzen Tefvik'in de intisab ettiği Münir Baba (ö.1912) bu tekkenin ünlü şeyhlerindendir. Onun zamanında buraya seçkin kimseler devam ederdi. Tekkelerin kapanmasından sonra harap halde idi. 2008 yılında aslına uygun şekilde yeniden yapılmıştır.

İKAZ EDİLİNCE TEKKE DEN AYRILDI

Neyzen Tefvik, 1904 yılında Mısır'a kaçar. Orada da sıkıntılar peşini bırakmaz ve Kaygusuz Sultan Bektâşi Tekkesi'ne canını atar, bir süre bu dergâhta saklanır. Ancak, burada da kurallara uyamaz ve ikaz edilir, sonunda tekke den ayrılır.

Onun ilâhî menbaın ilham ve feyzinden kana kana içtiği muhakkaktır. Bu feyzin dünya planındaki şubeleri olan tarikatlere de yolu düşmüştür. Ne var ki tarikat demek âdap, erkân ve disiplin demektir. Neyzen'in mizâcı ise bunlara hiç de uygun değildir. Onun hayâtı kural ve disipline sığmaz. Onun serâzat ruhu, Mevlevîlik ve Bektâşilik'te sebat etmesini engellemiştir. /